

Кутєнов М.Ю.

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального та
кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В.Сташиса
Національної академії правових наук України, м. Харків*

ДОСВІД США, ФРАНЦІЇ ТА ЯПОНІЇ ЩОДО ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ні для кого не секрет, що не можна побудувати нормальне демократичне суспільство, не приділяючи належної уваги неповнолітнім. Злочинність неповнолітніх завжди була і залишається однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем нашого суспільства. Це пов'язано, передусім, з тим, що саме неповнолітні у недалекому майбутньому будуть формувати і представляти образ держави. Злочинність неповнолітніх має багатовікову історію. Уперше цього питання торкнулися ще в античні часи Платон та Арістотель. Як зазначає відомий кримінолог А. І. Долгова, злочинність неповнолітніх – це своєрідний «резерв» злочинності майбутніх десятиліть. [1] В Україні злочинність неповнолітніх є вкрай важливою та складною для суспільства й держави проблемою.

Вивченню питань виправлення та ресоціалізації неповнолітніх засуджених, приділяли увагу такі науковці-теоретики: І. П. Башкатова, В. Г. Деєва, І. Д. Зверева, А. С. Макаренко, Н. Ю. Максимова, В. М. Оржеховська, В. М. Синьов, А. І. Ушатіков, М. М. Фіцула та ін.

У своїй роботі ми б хотіли звернутися до досвіду США, Франції та Японії з питання виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх.

В США налічується близько 993 державні виправні установи для неповнолітніх правопорушників, в яких утримуються 45 тисяч засуджених. Державні установи поділяються на федеральні та виправні установи штатів. Також у США є приватні виправні установи, установи для неповнолітніх, що утримуються громадськими й релігійними організаціями, в яких утримуються 29 тисяч неповнолітніх засуджених. Варта уваги практика США, за якою щорічно, після закінчення навчального року у виправному закладі для неповнолітніх готуються характеристики, на підставі яких бюро умовного звільнення штату вирішує питання подальшого перебування неповнолітнього в установі, його переведення до іншої установи чи звільнення під нагляд. Особливе місце в ресоціалізації неповнолітніх правопорушників в США займають виправно-трудові табори «US Boot Camps» («Військові черевики»). Зазначені табори побудовані за напіввійськовим зразком і являють собою виправні установи для неповнолітніх засуджених. В них застосовується «шокове виправлення» неповнолітніх, яких направлено туди за вироком суду або в превентивних цілях на термін від 90 до 180 днів. Цікавим є режим в

зазначених таборах: підлітки після сніданку займаються фізичною працею 6-8 годин, після цього – стройовою підготовкою та фізичними вправами, а після вечері – навчаються або отримують консультації та лікування від алкоголізму, токсикоманії і наркоманії. [2; 3]

Цікавим видається досвід Франції, де розміщення неповнолітніх відповідає Європейським пенітенціарним правилам, однак має свої особливості. Так, існує більше 40 секторів для неповнолітніх в установах країни, 6 спеціалізованих дрібних установ і 3 центри з режимом напівсвободи. Щодо неповнолітніх дівчат, то їх кількість настільки невелика, що вони утримуються в установі для жінок, однак у спільних заходах із жінками участь не беруть. У Франції обов'язкове навчання проводиться до 16 років і становить приблизно 20 годин на тиждень. У Франції виправні заклади для неповнолітніх організовуються здебільшого за рахунок держави, але інколи вони створюються на кошти приватних осіб і благодійних товариств, проте знаходяться у структурі Міністерства юстиції. Міністерство юстиції має управління, яке займається інспектуванням установ, де утримуються неповнолітні правопорушники, а також здійснює розподіл та розміщення неповнолітніх. Вік, стать, поведінка, стан здоров'я, професійні здібності є критеріями розподілу неповнолітніх. У Франції одним із елементів покарання є праця, що оплачується у межах 30–70% заробітку залежно від категорії, до якої належить засуджений. По-особливому вирішується питання постпенітенціарного впливу щодо засуджених дівчаток: установа проявляє активність у виданні заміж вихованки. Франція достатньо обережно (втім, як і більшість інших європейських країн) застосовує до своїх громадян таку міру покарання, як позбавлення волі, і такий запобіжний захід, як утримання під вартою, справедливо вважаючи, що в більшості випадків ізоляція людини від суспільства зовсім не сприяє його виправленню і ресоціалізації. [4; 2]

За японським законодавством, до неповнолітніх застосовується три види позбавлення волі: арешт, тюремне ув'язнення, каторга. Неповнолітні японці віком 14–16 років підлягають юрисдикції Сімейних судів, що можуть направити їх до спеціальних виправних установ. Лише за вчинення особливо тяжких злочинів ця категорія неповнолітніх підлягає відповідальності за загальними правилами, нарівні з дорослими, і до них може бути застосовано позбавлення волі. Ув'язнення неповнолітніх відбуваються у спеціальних арештних домах чи у спеціально призначеному відділенні тюрми. Особи, які досягли повноліття, утримуються окремо від неповнолітніх. Без перебільшення можна сказати, що у своїй антидевіантній політиці Японія, насамперед, покладається на такі соціальні інститути, як школа, сім'я, групи однолітків. Видається помітною відповідальність держави як за якість шкільної освіти, так і контроль над діяльністю школи щодо забезпечення виховання підростаючого покоління, його інтеграцію в сучасне японське суспільство, зміцнення моральності та моралі в молодіжному середовищі. Слід зазначити, що система виховання неповнолітніх у Японії споконвіків будувалася на східних національних традиціях, де наріжним каменем ставилося вшанування батьків, сім'ї, громади, колективу,

суспільні інтереси та благо країни (імператора). Саме тому Японія має один із найнижчих серед розвинених країн світу рівнів підліткової злочинності. [2, 5]

Виходячи з досвіду США, Франції та Японії в питанні виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх можна сказати, що кримінально-виконавча система України повинна переймати провідний досвід в регулюванні даного питання, запроваджувати нові методи та способи задля успішного здійснення основної мети – виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Криминология: учебник для вузов под общ. ред. А. И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М.: НОРМА-ИНФРА. 2002. 808 с.
2. Стаднік В.В. Виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх. Дис. канд. юрид. наук. Львів. 2017. 262 с.
3. Можайкіна О. С. Профілактика протиправної поведінки неповнолітніх: аналіз досвіду США та Великобританії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2011. Вип. 16. С. 170-177.
4. Prison conditions in France. Marie Crétenot, Barbara Liaras, Antigone Edizioni . Rome. September. 2013. 50 p.
5. Артеменко І.І. Ювенальна юстиція в Японії. Порівняльно-аналітичне право. № 4. 2015.